

РИСУНОК

Нормативний курс, 1-4 курс бакалавр, 1-8 семестр

Викладачі:

*ст. викладач Карпенко Вікторія Анатоліївна,
e-mail: v.a.karpenko@npu.edu.ua,*

*ст. викладач Цебенко Любомир Іванович,
e-mail: l.i.tsebenko@npu.edu.ua*

*Індивідуальні консультації – четвер 14.00-17.00
п'ятниця 12.30-14.00
Аудиторії: 11-6, 11-7*

ПЕРЕДУМОВИ ЗАРАХУВАННЯ НА КУРС:

Базовий курс.

ОГЛЯД КУРСУ

Мета курсу – формування у вас комплексу знань, умінь та навичок, необхідних для відтворення образів людей, об'єктів та простору за допомогою графічних матеріалів.

Під час вивчення дисципліни «Рисунок» ви :

- ознайомитесь з основними напрямками розвитку рисунку на сучасному етапі, засвоїте правила графічного зображення та законів побудови форм та фігури людини на площині (конструктивну будову форми предметів, анатомію, перспективу, закони розташування світла на об'єктах),
- послідовно оволодієте різними видами рисунку, графічними техніками і матеріалами, створенням художнього образу за допомогою виражальних засобів рисунку;
- отримаєте практичний досвід художника, який використовує рисунок у різних видах образотворення: від зарисовок і ескізів картини, дизайну книги, плаката, костюма, авторської ляльки тощо, до створення самостійних творів в техніці рисунку;
- оволодієте методикою навчання цьому учнів.

Ми з вами дослідимо:

- різноманітність графічних матеріалів, їх характеристики та властивості;
- суть процесів мислення і бачення при рисуванні натури
- основні закони перспективних скорочень як матеріальних об'єктів так і живої натури;

- пропорції людської фігури, логіку побудови людського тіла та за допомогою пластичної анатомії дослідимо натурні пластичні форми при зображенні;
- принципи формування складок на одязі і на драпіровках;
- фізіологічні особливості бачення і сприйняття людиною навколишньої дійсності та специфіку передачі їх засобами рисунку.

Ми розширимо ваш практичний досвід художника під час реалізації наступних завдань:

- відтворюємо конструктивну побудову предметів простої та комбінованої форми;
- досліджуємо тональні співвідношення, відображення об'єму і матеріальність предметів у рисунку натюрморту;
- відображаємо характерні риси обличчя натурника у роботі над рисунком портрету;
- відтворюємо пропорції і рух людини в зображенні її фігури в різних ракурсах засобами рисунку.

Ми прагнемо створити на заняттях креативну зону з вільною мистецькою атмосферою, що буде потребувати вашої здатності до плідної, активної художньої праці, бажання створювати виклик звичним уявленням про сферу діяльності художника, сприяти виходу із зони комфорту, відкривати двері для арт-інновацій. Ми прагнемо, щоби наприкінці вивчення курсу ви впевнено володіли графічними техніками, сміливо реалізовували власний задум в авторському художньому творі. Важливо, що це буде запорукою вашої мобільності, конкурентоспроможності та затребуваності на ринку праці.

КОМПЕТЕНТНОСТІ

ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у галузі образотворчого мистецтва у процесі навчання, під час художньої діяльності або організації різнорівневої художньої освіти, що передбачає застосування певних теорій, положень і методів відповідних наук і характеризується певною невизначеністю умов.

ЗК09. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК11. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

ФК01. Здатність розуміти базові теоретичні та практичні закономірності створення цілісного продукту предметно-просторового та візуального середовища.

ФК04. Здатність оволодівати різними техніками та технологіями роботи у відповідних матеріалах.

ФК05. Здатність генерувати авторські інноваційні пошуки в практику сучасного мистецтва.

ФК06. Здатність інтерпретувати смисли та засоби їх втілення у мистецькому творі.

ФК07. Здатність адаптувати творчу (індивідуальну та колективну) діяльність до вимог і умов споживача.

ФК09. Здатність використовувати професійні знання у практичній та мистецтвознавчій діяльності.

ФК12. Здатність презентувати художні твори та мистецтвознавчі дослідження у вітчизняному та міжнародному контекстах.

ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ

ПР01. Застосовувати комплексний художній підхід для створення цілісного образу.

ПР02. Виявляти сучасні знання і розуміння предметної галузі та сфери професійної діяльності, застосовувати набуті знання у практичних ситуаціях.

ПР07. Відобразити морфологічні, стильові та кольоро-фактурні властивості об'єктів образотворчого і декоративного мистецтва в практичній діяльності.

ПР08. Аналізувати, стилізувати, інтерпретувати та трансформувати об'єкти (як джерела творчого натхнення) для розроблення композиційних рішень; аналізувати принципи морфології об'єктів живої природи, культурно-мистецької спадщини і застосовувати результати аналізу при формуванні концепції твору та побудові художнього образу.

ПР16. Володіти фаховою термінологією, теорією і методикою образотворчого та декоративного мистецтва.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Практико-орієнтоване персоніфіковане викладання, копіювання, педагогічний рисунок, робота з моделями, робота з натури, робота з пам'яті, робота за уявленням, робота за уявою, навчально-творчі завдання, творчі ситуації, майстер-клас, творчий проект.

ФОРМИ НАВЧАННЯ

Лабораторний практикум з елементами лекцій-візуалізацій

МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

Оцінювання продуктів творчої діяльності.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН КУРСУ

33 кредити ЄКТС 990 год., 494 год. лабораторних занять

1. Конструктивна побудова предметів простої та комбінованої форми..... 10
2. Виявлення об'єму предметів і тональних співвідношень між ними.....34
3. Конструктивна побудова та моделювання форми складних об'єктів.....24
4. Виявлення фактури різноматеріальних предметів засобами рисунку.....25
5. Гіпсова маска у предметному середовищі.....25

6. Передача глибини простору при малюванні багатопланового натюрморту..	35
7. Тональне вирішення складного інтер'єру з архітектурними деталями та меблями.....	18
8. Вивчення особливостей конструктивної побудови голови людини та передачі її об'єму.....	16
9. Рисування черепа людини як стадія вивчення будови голови.....	34
10. М'язи голови людини та пластичний характер обличчя.....	15
11. Рисунок зліпків частин голови людини (око, ніс, губи, вухо).....	15
12. М'язи голови людини та пластичний характер обличчя. Гіпсова голова античного зразка.....	30
13. Замальовки гіпсової моделі голови людини у різних ракурсах.....	35
14. Рис. натюрморту з гіпсовою головою з характерними рисами обличчя.....	30
15. Рисунок голови натурника.....	34
16. Рисунок портрету натурниці в головному уборі.....	34
17. Практичне вивчення анатомії руки і стопи людини.....	12
18. Вивчення будови фігури людини з анатомічної гіпсової моделі.....	14
19. Рисунок поясного портрету людини.....	18
20. Передача складного руху.* Рисунок гіпсової фігури (самостійна робота)	
21. Рисунок оголеної чоловічої фігури.....	18
22. Рисунок оголеної жіночої фігури в ракурсі.....	18

ПРАКТИЧНА РОБОТА

1. Лінійно-конструктивні замальовки гіпсових геометричних тіл з природи у різних положеннях.....	6
2. Лінійно-конструктивні замальовки різних за формою побутових предметів обертання у різних положеннях.....	4
3. Світлотіньовий малюнок простого натюрморту з 2-х геометричних тіл (куб і куля)	8
4. Малюнок складного натюрморту з 4-х геометричних тіл /шестикутна призма, піраміда та ін/	18
5. Нескладний натюрморт з предметів, різних за формою і тоном на тлі драперій.....	8
6. Короткотривалі начерки і замальовки опудал птахів у різних положеннях і різними графічними матеріалами	10
7. Рисунок натюрморту з гіпсовою розеткою або орнаментом на тлі нескладних драперій, різних за тоном і матеріальністю.....	14
8. Рисунок складного натюрморту з предметів різної форми, тону і матеріальності.....	25
9. Рисунок складного натюрморту з гіпсовою маскою та предметами різної матеріальності і тону.....	25

10.Рисунок складного багатопланового натюрморту в інтер'єрі з предметів різної величини та тональності.....	35
11.Рисунок складного інтер'єру, з архітектурними деталями (східці, колони, арки) та меблями.....	18
12.Світлотіньовий рисунок площинної (обрубовочної) голови людини з чітким бічним освітленням.....	16
13.Світлотіньові замальовки черепа у трьох ракурсах.....	16
14.Рисунок нескладного натюрморту з черепом.....	18
15.М'язи голови людини та пластичний характер обличчя.....	15
16.Світлотіньовий рисунок гіпсових зліпків частин голови людини: ока, носа, губ, вуха.....	15
17.Світлотіньовий рисунок гіпсового зліпку з голови античної скульптури узагальненого характеру при чіткому бічному освітленні (Доріфор, Венера, Аполон).....	15
18.Замальовки гіпсового зліпку з голови античної скульптури м'якими матеріалами.....	15
19.Світлотіньові замальовки гіпсових моделей голови античної скульптури у різних ракурсах з чітким бічним освітленням (Софокл, Сократ Доріфор або ін.).....	35
20.Світлотіньовий рисунок натюрморту з гіпсовим зліпком скульптурного портрету з виразними рисами обличчя (Лаокоон, Гатамелата, Вольтер)	30
21.Навчальний рисунок голови натурника середнього віку при чіткому бічному освітленні.....	34
22.Творчий рисунок голови натурниці у головному уборі при чіткому бічному освітленні.....	34
23.Замальовки гіпсового зліпку руки у різних ракурсах.....	6
24.Тональні замальовки гіпсового зліпку стопи у різних ракурсах.....	6
25.Світлотіньовий рисунок анатомічної гіпсової моделі Гудона з чітким бічним освітленням.....	14
26.Рисунок напівоголеної сидячої чоловічої пів фігури у нескладному ракурсі....	18
27.Світлотіньовий рисунок гіпсової моделі фігури людини у складній позі (хлопчик, що виймає скалку, дискобол або ін.) (самостійна робота)	
28.Світлотіньовий рисунок оголеної чоловічої фігури у нескладному русі.....	18
29.Світлотіньовий рисунок оголеної жіночої лежачої фігури.....	18

РОБОТА В СЕМЕСТРІ

1.Навчальний матеріал курсу, зміст практичних занять, критерії та порядок оцінювання та додаткова інформація буде зберігатися на веб-сайті курсу за посиланням <https://moodle.npu.edu.ua/course/view.php?id=393>.

В умовах змішаного навчання заняття будуть відбуватися за розкладом в онлайн режимі на платформі Google Meet; індивідуальні консультації щодо

творчої роботи можливі за домовленістю на платформі Google Meet, Google Classroom, а також через корпоративну пошту викладача.

Прохання повідомляти нас про технічні проблеми веб-сайту курсу, інакше ми вважатимемо, що всі студенти мають доступ до матеріалів і завдань курсу. Радимо користуватися медіафайлами Pinterest, Croquis cafe, Crocke 360 you tube, рекомендованими візуальними ресурсами, а також статтями та ілюстраціями мобільного застосунку Google Arts&Culture.

2. Практична підготовка є основним видом вашої навчальної роботи, що сприяє активному здобуттю художніх навичок і умінь. Завдання матимуть центральну мету побудови художніх навичок, оволодіння різними техніками рисунку, стимулювання дослідницького й творчого інтересу. Важливо, щоби ви активно вдосконалювалися в отриманих художніх навичках і вміннях, адже найефективніший спосіб стати кращим художником – створити, виправити, а потім створити наново.

3. Робота студента на курсі зараховується при оцінюванні навчальної успішності студентів наприкінці семестру. Оцінювання продуктів творчої діяльності відбуватиметься у вигляді екзаменаційного (залікового) перегляду навчальних і творчих робіт художньою радою кафедри. Самостійна робота студента зараховується при підведенні підсумків роботи у семестрі.

НАВЧАЛЬНІ РЕСУРСИ

Основні

1. Кириченко М.А., Кириченко І.М., Основи образотворчої грамоти. Київ: Вища школа, 2002.
2. Крижанівський В.В. Рисунок під час літньої практики. Навчальний посібник. К., 2006
3. Пенова В.П. Рисуем карандашом. Деревья, цветы, животные. Харьков, 2008.
4. Резніченко М.І., Вакаров В.Є. Малюнок птахів в практиці вчителя образотворчого мистецтва. Одеса, 1993.
5. Станьєр П., Розенберг Т. Практический курс рисования. Минск., 2005.
6. Шаров В. С. Академическое обучение изобразительному искусству. М.: Эксмо., 2013.

Допоміжні:

1. Антонович Є.Л., Шпільчак В.Л. Малюнок і живопис. Методичні рекомендації. К., 1990.
2. Барщ А.О. Наброски и зарисовки. М.; Искусство. 1970
3. Беда Г.В. Основы изобразительной грамоты Рисунок, живопись, композиция. М., 1981.
4. Кузин В.С. Наброски и зарисовки. Пос. для учителей. М.; Пр. 1981
5. Смирнов Г.Б. Рисування з натури. К., 1992
6. Гаманов В.Н. Рисунок й живопись Введение в теорию изображения. М., 1971.
7. Ростовцев Н.Н. Учебный рисунок М., 1976

8. Рабинович М.Ц. Пластическая анатомия человека, четвероногих животных и птиц. М., 1978

Віртуальні

1. https://www.youtube.com/watch?v=K_56chX_8A інтер'єр
2. <https://www.youtube.com/watch?v=D4YvZ4rouOs> інтер. з 2 т.
3. <https://www.youtube.com/watch?v=Fw4H51R-clE> штрих
4. <https://www.youtube.com/watch?v=QLUUCVjJTdM> штрих
5. <https://www.youtube.com/watch?v=GTxHliq35NY> натюрморт
6. <https://www.youtube.com/watch?v=qt-LP8gBiZM> натюрморт гіпс
7. <https://www.youtube.com/watch?v=hGTYtpx-Pq4> н-т гіпс. маска
8. <https://www.youtube.com/watch?v=uJRgpgMYvvM> череп
9. <https://www.youtube.com/watch?v=T3exA0krQD0> череп
10. https://www.youtube.com/watch?v=b_s4KQd2GDg портрет по фото
11. <https://www.youtube.com/watch?v=RoW36F-OH8E> вухо
12. <https://say-hi.me/obuchenie/osnovy-risovaniya-portreta-proporcii-i-rakursy.html> портрет пропорції і ракурси
13. <https://www.youtube.com/watch?v=rOww7oaJkCo&vl=ru> портрет попса
14. https://www.youtube.com/watch?v=EUFZOR_3Imo римлянин торопигін
15. <https://www.youtube.com/watch?v=gv5udUieFUY> голова амазонки муха
16. <https://www.youtube.com/watch?v=CiE8mcZZ3kU> Сократ торопигін
17. <https://www.youtube.com/watch?v=tW1u8sa6muI> Сократ торопигін2
18. https://www.youtube.com/watch?v=WM_qn9-FhTY екорше фігура
19. <https://www.youtube.com/watch?v=SHI3K2HhoxQ> стопа
20. https://www.youtube.com/watch?v=R9wT_OL7pow анатомія пропорції
21. <https://www.youtube.com/watch?v=5JqKINBPHGk> геракл1
22. <https://www.youtube.com/watch?v=iRAI-9Vv0vI> геракл2
23. https://www.youtube.com/watch?v=D7-go9LIE2g&has_verified=1 контрапост2
24. <https://www.youtube.com/watch?v=4VFn93flb1g> короткий рисунок ч.фігура

ПОЛІТИКА КУРСУ

1. Поважайте своїх одногрупників, що передбачає створення середовища, сприятливого для навчання, а це означає – не запізнюватися, вимикати мобільні телефони, уважно слухати та завжди брати участь у діяльності.
2. На курсі ми заохочуємо студентів обговорювати виконані роботи. Дискусії є вкрай бажаними.
3. Ми підтримуємо індивідуальну траєкторію навчання студентів, а також сприяємо відпрацюванню пропущених занять на індивідуальних заняттях з викладачем.
4. Більшість наших завдань матимуть центральну мету побудови навичок, але в певний момент ми перейдемо до мети створення твору мистецтва. Публічний показ вашої творчої роботи буде невід'ємною частиною курсу, і ми створюємо її з метою, щоб, як мінімум, наші проекти були представлені в інтернеті; і якщо ви не готові до відчуження прав на свій твір, прохання не представляти його на екзаменаційному перегляді.

5. Ми підтримуємо найвищі стандарти академічної доброчесності, отже, неприпустимими є списування, підказки, копіювання робіт інших студентів і митців, плагіат. Ми можемо навчатися в інших, проте завжди несемо індивідуальну відповідальність за власну роботу і розуміння матеріалу. Будь-який студент, який не в змозі віддати належне за ідеї або матеріали, запозичені з інших джерел, винний у плагіаті. Нечесність будь-якого роду по відношенню до тестів, іспитів, завдань, зміни записів або оцінок вважається шахрайством. Етичні принципи академічного навчання в університеті реалізуються згідно Положення про академічну доброчесність <https://npu.edu.ua/universytet/prozoryi-universytet#polozhennia-pro-akademichnu-dobrochesnist-v-npu>

6. Не бійтеся помилятися. Хоча ми, звичайно, будемо оцінювати ваші творчі роботи, але ми ніколи не будемо судити про вас, ваш інтелект і ваші здібності.

Оцінювання здійснюється згідно Порядку контролю якості знань студентів НПУ імені М.П.Драгоманова

[https://npu.edu.ua/images/NMC/Polozhenia/Порядок контролю якості знань студентів 20.04.21.pdf](https://npu.edu.ua/images/NMC/Polozhenia/Порядок_контролю_якості_знань_студентів_20.04.21.pdf)

7. Якщо у вас виникатимуть запитання щодо оцінки або бажання оскаржити її, професійним і відповідним нормам університету буде запитати про це протягом дня після її отримання. Виявлення, запобігання і врегулювання конфліктів регулюється Положенням про врегулювання конфліктів у НПУ імені М.П.Драгоманова <https://bit.ly/3g7qjVX>

ПОТОЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ

	Бали
1 курс – 1 семестр	
Замальовки геометричних тіл (3 арк.)	10
Натюрморт з геометричних тіл (2 арк.)	15
Натюрморт з різних за формою предметів	25
Рисунок гіпсового орнаменту на фоні драперій	15
Рисунок опудал птахів (3 арк.)	10
Натюрморт зі складних форм	30
Підсумковий рейтинговий бал - Залік	100
1 курс – 2 семестр	
Натюрморт з різнофактурними предметами	30
Натюрморт з гіпсовою маскою	30
Просторовий натюрморт	40
Підсумковий рейтинговий бал - Залік	100
2 курс – 3 семестр	
Рисунок складного інтер'єру з деталями	40
Рисунок обрубовочної голови	30
Рисунок черепа	30
Поточний рейтинговий бал	100
2 курс – 4 семестр	

Рисунок екорше голови	30
Рисунок гіпсових моделей частин голови(4ар.)	30
Поточний рейтинговий бал	60
Рисунок гіпсової голови античного зразка	40
Екзамен	40
Підсумковий рейтинговий бал	100
3 курс – 5 семестр	
Зарисовки гіпсової моделі голови	60
Поточний рейтинговий бал	60
Рисунок натюрморту з гіпсовою головою	40
Екзамен	40
Підсумковий рейтинговий бал	100
3 курс – 6 семестр	
Рисунок чоловічої голови з живої моделі.	60
Поточний рейтинговий бал	60
Рисунок портрету натурниці у головному уборі.	40
Екзамен	40
Підсумковий рейтинговий бал	100
4 курс – 7 семестр	
Рисунок гіпсового зліпку кисті руки і стопи у різних ракурсах	40
Світлотіньовий рисунок анатомічної гіпсової моделі фігури людини	20
Поточний рейтинговий бал	60
Рисунок напівоголеної сидячої чоловічої фігури.	40
Екзамен	40
Підсумковий рейтинговий бал	100
4 курс – 8 семестр	
Рисування гіпсової моделі фігури людини у складній позі.	30
Рисунок оголеної чоловічої фігури.	30
Поточний рейтинговий бал	60
Рисунок оголеної жіночої фігури у ракурсі.	40
Екзамен	40
Підсумковий рейтинговий бал	100

ПІДСУМКОВЕ ОЦІНЮВАННЯ ПІДСУМКОВЕ ОЦІНЮВАННЯ

№п/п	Вид навчальної діяльності	Кількість балів
1	Підсумковий рейтинговий бал - залік 1,2 семестр Оцінювання практичних робіт	100
2	Поточний рейтинговий бал - 3 семестр Оцінювання практичних робіт	100
3	Підсумковий рейтинговий бал – екзамен 4,5,6,7,8 семестр Оцінювання практичних робіт	40

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНО-ТВОРЧИХ РОБІТ				
	5 балів	4 бали	3 бали	0 балів
Змістова повнота й оригінальність навчально-творчої роботи 33,3%	Ідея навчально-творчої роботи повністю відповідає змісту завдання, є художньо виразною та цілісною, самостійною та інформативною	Ідея навчально-творчої роботи відповідає змісту завдання, є досить виразною та інформативно, містить елементи оригінальності	Ідея навчально-творчої роботи частково відповідає змісту завдання, є маловиразною й малоінформативною, що ґрунтується на існуючих зразках	Ідея навчально-творчої роботи не відповідає змісту завдання або є невиразною та шаблонною
Образотворча грамотність навчально-творчої роботи 33,3%	Студент застосовує закони і прийоми композиції (єдність, контраст, баланс, рух, домінанта, ритм тощо), колірні гармонії, використовує образотворчі техніки з майстерністю	Студент частково застосовує закони і прийоми композиції (єдність, контраст, баланс, рух, домінанта, ритм тощо), колірні гармонії, використовує образотворчі техніки з достатнім вмінням	Студент застосовує закони і прийоми композиції, колірні гармонії та використовує образотворчі техніки на елементарному рівні	Студент ігнорує закони і прийоми композиції, колірні гармонії, не володіє образотворчими техніками
Презентація 33,3%	Студент дотримується послідовності виконання всіх стадій навчально-творчого завдання, результат роботи характеризується акуратністю та контролем за процесом	Студент загалом дотримується послідовності виконання всіх стадій навчально-творчого завдання, поодинокі моменти неакуратної роботи не впливають на загальне художнє враження	Студент слабо опанував послідовності виконання всіх стадій навчально-творчого завдання, неконтрольованість і неакуратність процесів заважає художньому сприйманню кінцевого результату	Студент ігнорує грамотну послідовності виконання всіх стадій навчально-творчого завдання, робота виконано неакуратно та поза творчим контролем

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
80-89	B	добре	
70-79	C		
65-69	D	задовільно	
60-64	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни